

BETTY	DANIELA KRHUTOVÁ J. H.
PASTOR PARRIS	MILAN ŠULC
TITUBA	ALENA TOMÁNKOVÁ
ABIGAIL WILLIAMSOVÁ	KATEŘINA KREJČÍ
ANNA PUTNAMOVÁ	LUDMILA BEDNÁŘOVÁ
TOMÁŠ PUTNAM	MILAN SOVA
MERCY LEWISOVÁ	LEONA RICHTEROVÁ
MARY WARRENOVÁ	LENKA KUCHARSKÁ
JOHN PROCTOR	LADISLAV BRÜCKNER
REBECCA NURSEOVÁ	BLANKA MEIEROVÁ
GILES COREY	JAN ODL
PASTOR JOHN HALE	VLADIMÍR ČAPKA
ALŽBĚTA PROCTOROVÁ	VĚRA JANKŮ
FRANCIS NURSE	BOHUSLAV ČVANČARA
EZECHIEL CHEEVER	PAVEL HANDL
SOUDCE HAWTHORNE	LUBOŠ ONDRÁČEK
DANFORTH, NÁMĚSTEK	
GEVERNÉRA	OTAKAR PRAJZNER

ARTHUR MILLER

(nar. 17. 10. 1915) patří k předním světovým dramatikům našeho století. Svou dráhu začínal jako publicista a výrazně se v tomto směru angažoval na straně pokrokových sil, ať už šlo o občanskou válku ve Španělsku nebo o protifašistický zápas v době druhé světové války.

Po prvních dramatických pokusech z dob svých studií na Michiganské univerzitě se jako dramatik prosadil poprvé až r. 1944 svou hrou Šťastný člověk. Inscenace však nebyla úspěšná. O tři roky později však jeho další hra Všichni moji synové získala cenu americké divadelní kritiky. Hra situovaná do těsně poválečné americké skutečnosti záhy pronikla i na evropská jeviště. (Již následujícího roku byla poprvé inscenována i v Ostravě.)

Celý svět brzy nato obletěla jeho slavná Smrt obchodního cestujícího napsaná roku 1949, která založila jeho věhlas předního tvůrce moderního světového dramatu.

Na počátku 50. let byl A. Miller za své pokrokové názory pohnán před neblaze proslulý senátní výbor pro neamerickou činnost. Atmosféra mccarthyovského „honu na čarodějnice“ ho inspirovala k napsání dramatu Čarodějky ze Salemu (1953). Také tato hra, přestože americké oficiální úřady několik let bránily jejímu proniknutí za hranice USA, se stala světoznámou.

V roce 1955 napsal A. Miller větší aktovku Vzpomínka na dva pondělky, která byla méně úspěšným intermezdem v jeho dramatické tvorbě, avšak hned následujícího roku vzlétla jeho autorská hvězda opět prudce vzhůru po broadwayské premiéře hry Pohled z mostu.

V témže roku se rozvedl a znovu se oženil, tentokrát s přední hvězdou tehdejšího amerického filmu, plavovlasou Marilyn Monroeovou, která vnesla do amerického filmu kouzlo sexu. Po následujících několika letech se věnoval spolupráci s Hollywoodem.

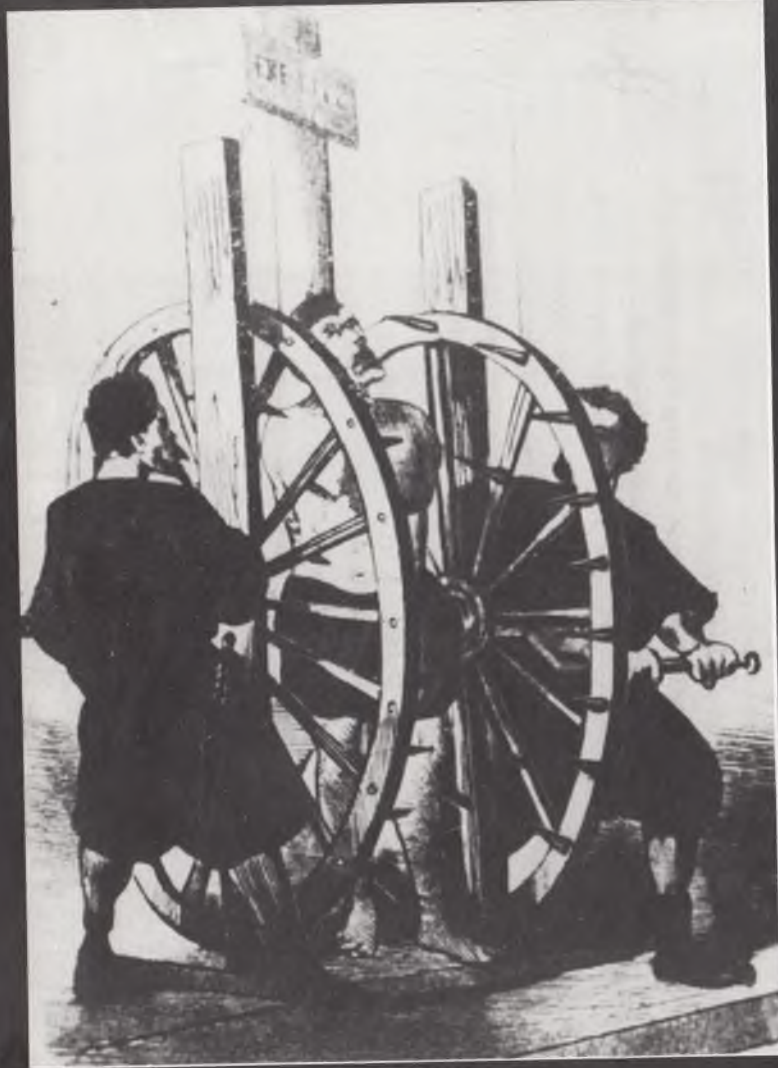
Po smrti Marilyn Monroeové v důsledku předávkování barbiturátů se s tímto novým faktem svého života dlouho nemohl vyrovnat. Teprve v roce 1964 vznikla jeho další hra Po pádu, která je do značné míry jeho účtováním s touto kapitolou vlastního života.

Ve stejném roce pak byla uvedena jeho další hra, Incident ve Vichy, modelová drama o mezni situaci lidí z nejrůznějších vrstev, kteří se dostanou „za zavřenými dveřmi“ do pozice mezi životem a smrtí.

V roce 1968 napsal komorní drama Cena — pro čtyři postavy, na téma lidské i společenské odpovědnosti člověka za své činy.

Všechny tyto hry byly uvedeny na českých jevištích.

Ale právě v Ceně se již zračila jeho počínající autorská krize. Poté následovala takřka na dvacet let „rozluka“ mezi A. Millerem a českým divadlem. Dodnes nebyly u nás uvedeny Millerovy hry ze 70. a 80. let, např. jeho hra Stvoření světa a jiné věci z roku 1972. Těžko posoudit, zda to byla chyba, protože Millerova autorská krize se prohlubovala a kromě uvedených hry napsal jen několik aktovek, které ani v USA nepromluvily příliš vážné slovo k vývoji dramatu a divadla. Nesporně však bylo chybou, že z repertoáru českých divadel vymizely jeho vrcholné hry s velkým humanistickým étosem. Naše inscenace Čarodějek ze Salemu, jedna z prvních inscenací Millerových her po této pauze, je tak trochu splátkou na tento dluh. Nehrajeme ji však jen z těchto pietních důvodů. Stačí se jen trochu rozhlédnout po světě a stane se zřejmé, že její téma neztratilo nic ze své aktuálnosti.

JAK TO BYLO V SALEMU

ANGLIČTÍ PURITÁNI, ODNOŽ KALVÍNSKÉ VĚTVY EVROPSKÉHO PROTESTANTISMU, ZAČALI BÝT ZA RESTAURACE KATOLICKÝCH STUARTOVŮ NA POČÁTKU 17. STOLETÍ V ANGLII PRO SVÉ VYZNÁNÍ PERZEKOVÁNI A HLEDALI ÚTOČIŠTĚ V NOVĚ ZAKLÁDANÝCH KOLONIÍCH NA VÝCHODNÍM POBŘEŽÍ SEVERNÍ AMERIKY.

(JE TŘEBA OVŠEM PODOTKNOUT, ŽE KALVINSTVÍ, A TEDY I PURITÁNSTVÍ, BYLO V OTÁZKÁCH VÍRY STEJNĚ NESNÁŠENLIVÉ JAKO KATOLICTVÍ. PRÁVĚ JAN KALVÍN JAKO DUCHOVNÍ HLAVA ŽENEVSKÉHO MĚSTSKÉHO STÁTU BYL PRVNÍM PŘEDSTAVITELEM REFORMACE, KTERÝ DAL PRO ODLIŠNÝ TEOLOGICKÝ NÁZOR UPÁLIT SVÉHO ODPŮRCE MIGUELA SERVETA JAKO KACÍŘE (R. 1554) A KLESL TAK NA ÚROVĚŇ KATOLICKÝCH INKVIZITORŮ. V LETECH 1542 – 1546 PAK DAL V ŽENEVĚ POPRAVIT DALŠÍCH 58 OSOB PRO JEJICH ÚDAJNĚ ČARODĚJNICTVÍ.)

PURITÁNI PŘENESLI DO NOVÉ ANGLIE I POVĚRY O ČARODĚJNICTVÍ. A TAK I V TOMTO NOVÉM PROSTŘEDÍ SE, BYŤ ZATÍM OJEDINĚLE, OD POLOVINY 17. STOLETÍ ZAČALY VYSKYTOVAT ČARODĚJNICKÉ PROCESY. JEJICH HRŮZNÝM VYVRCHOLENÍM PAK BYLY NA SKLONKU UVEDENÉHO STOLETÍ ČARODĚJNICKÉ PROCESY V SALEMU.

PURITÁNŠTÍ KOLONISTÉ SE TAM DOSTALI VLIVEM NEJRŮZNĚJŠÍCH VNĚJŠÍCH OKOLNOSTÍ (NEÚRODA, EPIDEMIE NEŠTOVIC, NÁJEZDY INDIÁNŮ, JIMŽ KOLONISTÉ BEZOHLEDNĚ ZABÍRALI PŮDU) DO OBTÍŽNÉ SITUACE, ZA NIŽ PŘECE MUSEL BÝT NĚKDO KONKRÉTNÍ VINEN.

NA FARMĚ PASTORA PARRISE V SALEMU SE U PASTOROVY DCERY BETTY A U JEHO NETEŘE ABIGAIL, KTEROU PARRIS VYCHOVÁVAL, ZAČALY V LEDNU 1692 PROJEVOVAT PSYCHICKÉ PORUCHY DOPROVÁZENÉ KŘEČEMI. (BYLY PATRNĚ VYVOLÁNY OTRAVOU NÁMELEM, KTERÝ SE V NEÚRODNÉM ROCE PŘEMNOŽIL NA OBIÍ.) ŠLO O NEZNÁMOU NEMOC, S NIŽ SI LÉKAŘI NEVĚDĚLI RADY. ZA VINÍKA TEDY BYLY OZNAČENY NADPŘIROZENÉ SÍLY, COŽ OVŠEM ZNAMENALO, ŽE MUSELI BÝT NALEZENI JEJICH KONKRÉTNÍ LIDŠTÍ NOSITELÉ. Z ČARODĚJNICTVÍ TEDY BYLY OVINĚNY NA ZÁKLADĚ

OZNAČENÍ VYNUCENÉHO Z „POSEDLÝCH“ DĚVČAT ČERNOŠSKÁ OTROKYNĚ PARRISOVÝCH TITUBA, KTERÁ SI LIBOVALA V ANIMALISTICKÝCH POVĚŘÁCH, JEŽ SI PŘINESLA Z RODNÉHO OSTROVA BARBADOS, A SPOLU S NÍ DALŠÍ DVĚ „PODIVNÉ“ OSOBY V OKOLÍ: SARAH GOODOVÁ, ŽENA NÁDENÍKA, KTERÁ SE PŘIŽIVOVALA ŽEBROU, BYLA PATRNĚ DUŠEVNĚ MĚNĚCENNÁ A PROTI ZVYKLOSTEM SE PROHŘEŠOVALA I TÍM, ŽE NEUSTÁLE KOUŘILA DÝMKU, A SARAH OSBORNOVÁ, JIŽ PURITÁNI VYČÍTALI, ŽE PO SMRTI SVÉHO PRVNÍHO MUŽE ŽILA DLOUHO BEZ SŇATKU S DALŠÍM MUŽEM, COŽ BYLO ROVNĚŽ PROHŘEŠKEM PROTI PURITÁNSKÝM ŽIVOTNÍM PRAVIDLŮM. VŠECHNY TŘI ŽENY BYLY POSTAVENY PŘED SOUD. TITUBA, KTERÁ MILOVALA TEATRÁLNÍ EFEKT, SE K ČARODĚJNICTVÍ PŘIZNALA (A DOKONCE VYLÍČILA PŘED SOUDEM MNOHÉ PODROBNOSTI ZE SVÉ ÚČASTI NA ČARODĚJNICKÝCH SABATECH), STEJNĚ TAK SARAH GOODOVÁ, NEJSPIŠ PROTO, ABY MĚLA POKOJ A PROTOŽE NIČEMU Z OBVIŇENÍ POŘÁDNĚ NEROZUMĚLA. JEDINÁ SARAH OSBORNOVÁ SE NEPŘIZNALA. PROTOŽE BYLA TĚŽCE NEMOCNÁ, ZAKRÁTKO VE VĚZENÍ ZEMŘELA, COŽ BYLO POKLÁDÁNO ZA TREST BOŽÍ A ZA DŮKAZ JEJÍ VINY.

„POSEDLÝM“ DÍVKÁM SE JEJICH ÚSPĚCH ZALÍBIL A BRZY ZAČALY OBVIŇOVAT Z ČARODĚJNICTVÍ I DALŠÍ LIDI, MEZI JINÝMI I FARMÁŘE JOHNA PROCTERA, KTERÝ SE POSTAVIL PROTI STOUPAJÍCÍMU DAVOVÉMU ŠILENSTVÍ, A JEHO ŽENU ELISABETH.

PROTOŽE PODLE PLATNÝCH ÚZŮ SE LIDEM ODSOUZENÝM ZA ČARODĚJNICTVÍ ZABAVOVAL JEJICH MAJETEK, DÁ SE PŘEDPOKLÁDAT, ŽE „POSEDLOSTI“ DÍVEK VYUŽILI MNOŽÍ MOCNÍ LIDÉ KOLONIE MASSACHUSSETTS (V NÍŽ MĚSTEČKO SALEM LEŽELO) K TOMU, ABY SE ZMOCNILI MAJETKU SVÝCH BLIŽNÍCH. TO – KROMĚ PURITÁNSKÉ POVĚŘČIVOSTI – BYLO DALŠÍM MOTIVEM, PROČ SE Z ČARODĚJNICKÝCH PROCESŮ STALA V MASSACHUSSETTS DOSLOVA EPIDEMIE.

A BRZY NA TO ZAČALY I POPRAVY. V ČERVENCI 1692 BYLA NA SMUTNĚ PROSLULÉM SALEMSKÉM DUBU OBĚŠENA (SPOLU S DALŠÍMI ČTYŘMI ŽENAMI) REBECCA NURSEOVÁ, 16. SRPNA 1692 PAK JOHN PROCTER, JOHN WILLARD A ZÁROVEŇ I DUCHOVNÍ GEORGE BURROUGHS. MALÉ ČARO-

DĚJNICE MÍŘILY SVÝMI PRSTY ČÍM DÁL VÝŠ, AŽ MEZI NEJMOCNĚJŠÍ LIDI V BOSTONU (HLAVNÍ MĚSTO KOLONIE MASSACHUSETTS). PROTI JEJICH PŮSOBENÍ SE TEDY VZMÁHAL ČÍM DÁL VĚTŠÍ VEŘEJNÝ ODPOR.

ŠÍLENSTVÍ V SALEMU NETRVALO DÉLE NEŽ ROK, ALE JE POČÍTÁNO K NEJZRŮDNĚJŠÍM OBDOBÍM V DĚJINÁCH LIDSTVA – OD VRAŽDĚNÍ KŘEŠŤANŮ V POZDNĚ ANTICKÉM ŘÍMĚ AŽ NAPŘ. PO GENOCIDU V KAMPUČII.

—s—

Skutečné jádro příběhu Čarodějek ze Salemu vzniklo z toho, co bylo ve vzduchu. Svět sice přijal Všechny mé syny i Smrt obchodního cestujícího přivětivě, ale ve světle událostí, které se odehrály na začátku 50. let, se srdečnost rychle změnila v iluzi. Otřásl mnou nejen nástup mccarthysmu, ale i něco, co vypadalo daleko příšerněji a záhadněji: skutečnost, že politická kampaň objektivně a zjevně vedená krajní pravici dokázala vytvořit nejen hrůzu, ale i novou subjektivní realitu, skutečnou mystiku. Úžasně na mě zapůsobilo, že taková praxe, uskutečňovaná takovými evidentně směšnými lidmi, dokázala ochromit samotné myšlení lidí. Jako by se celá Amerika znovu narodila a vůbec se nepamatovala na určitá základní pravidla slušnosti. Překvapeně jsem si všiml, jak mne bez pozdravu obcházejí lidé, které jsem po léta dobře znal. A můj údiv vzbudilo poznání, jehož jsem se nemohl zbavit, že u těchto lidí byl strach vědomě vyvolán a záměrně připraven. Tento úžas se skrývá za každým slovem Čarodějek ze Salemu.

Po čase se mi zdálo, že tento, jakož i jiné druhy společenské ústupnosti, je výsledkem pocitu viny, jež se jednotlivci snaží zakrýt tím, že ustupují.

Viděl jsem, jak se vytváří jakýsi vnitřní mechanismus přiznávání a odpouštění hříchů, které až dosud jako hříchy nebyly posuzovány. Každý měsíc se rodily hříchy nové. Bylo velmi podivné, jak rychle se tyto hříchy přijímaly v rámci nové pravověrnosti, jako by existovaly odjakživa. Ze všeho nejhroznější bylo, když jsem se stal svědkem, jak se živá názor, že svědomí už není soukromou věcí, ale věcí státní administrativy. Viděl jsem, jak lidé odevzdávali své svědomí jiným lidem a ještě jim děkovali za to, že jim je mohou odevzdat. Toužil jsem najít způsob, jak napsat hru, která by byla silná a která by vyhmátla z bahna subjektivismu svíjející se, jednolitý, vyhraněný proces, na němž by se ukázalo, že veřejná hrůza je hříšná proto, že zbavuje člověka svědomí, čili jeho samotného.

Arthur Miller

Vedoucí výroby a technického provozu: ing. Ivan Bílek. Vedoucí dekoračních dílen: Jaroslav Macháč. Vedoucí výroby kostýmů: Marie Dopitová. Jevištní mistři: Jiří Lupinek, Přemysl Kirschner. Mistr osvětlení: Zdeněk Osif. Mistr elektroakustiky: Bohuslav Fischer. Zvuk řídí: Marie Krejčí. Mistr vlásenkárny: Jindra Kučajová. Mistr rekvizitárny: Eva Wiesnerová. Mistr garderoby: Zlata Nezhybová.

Veškerá práva k provozování tohoto díla zastupuje DILIA Praha

Program vydalo Státní divadlo v Ostravě, nositel Řádu práce. Ředitel divadla: PhDr. Dalibor Malina. Umělecký šéf Divadla Petra Bezruče: Karel Suszka. Redakce programu: PhDr. Ladislav Sliva. Výtvarník programu: Marta Roszkoptová. (Použito ilustrací Zd. Mězla z publikace Bedřicha Šindeláře „Hon na čarodějnice“.) Vytiskly Moravské tiskařské závody, n. p., provoz 21, Ostrava 1, Novinářská 7, R 901316. o 380057488. Cena programu 1,50 Kčs.